

WEER TE KORT GEGRAVEN

TERTIAIR EN KWARTAIR ROND UELSEN (DLD.)

Jo Bosch.

1. Tijdens een verkenningsexcursie van de WTKG in 1976 naar het gebied ten noorden van Ootmarsum is o.a. de kleigroeve van de steenfabriek Lemke bij Uelsen bezocht. Deze ligt ca. 2 km van Uelsen aan de weg naar Nordhorn. De kleigroeve ligt ten zuiden van deze weg op ca. 1 km afstand van de fabriek.

Topogr. kaart 22-oost X = 104.250, y = 37.900

Hoewel zich toen op korte afstand verse ontsluitingen bevonden, met afzettingen van midden miocene ouderdom, was in de groeve alleen middenoligocene septarienklei ontsloten. In september 1984 zagen we hier ook sterk kleilig groen zand met aan de basis een laag groenzandconcreties of fosforieten uit het Midden Mioceen. Deze laag is niet dikker dan 20 cm. De fosforieten bevatten afdrukken van kernen van miocene mollusken. De laag staat verticaal, grenst aan de septarienklei en is hooguit 1,5 m hoog. Dit Mioceen bevindt ten noorden van de oligocene klei in de westwand van de groeve.

De volgende soorten konden min of meer herkend worden:

Bivalvia: *Nuculana westendorpi*, Nyst, 1839; *Pectinidae* sp. aff. *angeloni* (De Stefani & Pantanelli, 1880); *Limopsis lamellata*, Lehmann, 1885; *Arctica islandica islandica* (Linné, 1758); *Limopsis* sp.; *Laevicardium subturgidum subturgidum* (Lehmann, 1885); *Glycymeris lunulata baldii*, Glibert & v.d.Poel, 1965; aff. *Meiocardia harpa* (Goldfusz, 1840); *Korobkovia woodi* (Nyst, 1861); *Thracia* sp.; *Palliolum lilli* (Pusch, 1837); div. sp. indet?

Gastropoda: aff. *Calliostoma* sp.; *Vaginella depressa*, Daudin, 1800; *Aporrhais alata* (Eichwald, 1830); *Amyclina facki* (Koenen, 1872; Turridae sp.

Vissen: Tand van *Odontaspis acutissima* (Agassiz)

De stratigrafie is praktisch gelijk aan die in de meest zuidelijke groeve op de Kuiperberg bij Ootmarsum (d.i. groeve 4 in mijn artikel van 1971); alleen ligt de fosforietbank in groeve Lemke bijna direct op het Oligoceen en is ook dunner. De concreties zelf bevatten "harde" donkergroene en zachte lichtgroene glauconietkorrels en nogal wat pyriet. Evenals op de Kuiperberg hebben we te doen met een door het landijs verplaatste schol, die zowel oligocene klei als mioceen groen zand bevat. De grens tussen beide is bewaard gebleven in de oorspronkelijke toestand. Het blok is bij de verplaatsing zodanig gekanteld, dat het in de beschreven stand terecht kwam.

2. De hierboven beschreven fauna van Lemke moet ouder zijn dan die uit de basislaag van het Oud-Pleistoceen in de groeve bij Nordbeck, ca. 3 km Z.O. van Uelsen. Zoals in dit gebied op veel plaatsen, is de basis van het Pleistoceen door ijzeroxyde en ijzerhydroxyde tot een harde, bruine bank verkit, die in deze groeve plaatselijk meer dan 1 m dik is en waarin zich ook afgeronde brokken mioceen groen zandsteen bevinden, relatief arm aan glauconiet. In deze brokken en soms los, zijn de volgende fossielen gevonden:

Mollusken:

Glycymeris lunulata baldii, Glibert & v.d.Poel, 1965
Yoldia sp.

Astarte aff. reimersi, Semper in Ravn, 1907 (binnen- en buitenafdr.)
Arctica islandica islandica (Linné, 1758)
Laevicardium sp.
Cyrtodaria angusta (Nyst & Westendorp, 1839)
Panopea sp. (Kern)
Corbula gibba gibba (Olivi, 1872) (binnen- en buitenafdr.)
Naticidae indet.
Cassidae aff. Phalium bicoronatum (Beyrich, 1854)
Mesogastropode aff. Architectonca (kern)
Turritella subangulata, Brocchi, 1814
Epitonium aff. clathrus (Linné, 1758) (kern en buitenafdr.)
Nassariidae (schelpafdr. fragmentje)

Vissen:

Oxyrhina hastalis, Agassiz
Hexanchus sp.

Zoogdieren:

Botresten van Cetacea in concreties.

Astarte aff. reimersi is als kern en als afdruk aangetroffen. Ten opzichte van vergelijkingsmateriaal uit Gramm (Denemarken), verschillen deze exemplaren van Astarte reimersi in de minder recht verlopende onderrand. Op grond van het voorkomen van deze soort zou het hier een mollusken-associatie kunnen betreffen uit een Laat-Miocene étage. De verkitte grindbanken rusten op bruingetint, fijnkorrelig mioceen groen zand, dat bovenin wat kernen van Arctica islandica islandica bevat en naar onderen, via grijsgroen zand overgaat in het grovere donkerblauwgroene kleiige glauconietzand, zoals o.m. bij de groeve Lemke is gezien en dat in 1979 in de straten van Uelsen uitgebreid was ontsloten, toen die van nieuwe riolering en bestrating werden voorzien.

De groeve bij Nordbeck is reeds enige jaren geëgaliseerd.

Top. kaart 1:25.000 no. 28F. Ootmarsum, x = 103.550, y = 35.950.

Literatuur: Kemper pg. 107, ontsl. 36 (en 35)

3. In 3 zandgroeven ten noorden van Uelsen zijn verkitte grindbanken of zandlagen aangetroffen uit het Vroeg Pleistoceen. Deze liggen op groen mioceen zand. Er zijn geen fossielen in gevonden.
Top. kaart 22 Oost, (1) x = 100.300, y = 41.900; (2) x = 100.650, y = 42.000; (3) x = 100.800, y = 42.000.
De eerste 2 groeves zijn geëgaliseerd, de derde is sterk recreatief geerodeerd.
In Nederland ligt ten zuiden van Vasse een groeve waar deze pleistocene afzettingen bestaan uit een 2 tot 3 cm. dun laagje. Deze groeve is als vuilnisbelt in gebruik.
Top. kaart 22 Oost, x = 98.150, y = 31.350.
4. De roestbruine verkitte basislaag van het Pleistoceen was ook te zien in een zandgroeve ZO van Wielen, Top. kaart 22 Oost, x = 91.100, y = 43.750. Hier bevindt zich geen Mioceen onder de Pleistocene afzetting, maar fijne witte zanden zonder grind, die worden doorsneden door talrijke breukjes. Mogelijk zijn deze zanden van pliocene ouderdom.

5. In een zandgroeve, 9 km. ten westen van Uelsen aan de weg naar Hardenberg (Top. kaart 22 Oost, x = 93.300, y = 41.100), ligt op witte fijne zanden, die door talrijke breuken worden doorsneden, grofzandig, grindhoudend, kriskras gelaagd Oud-Pleistoceen. Aan de basis van het door ijsstuwung grillig vervormde Pleistoceen ligt hier en daar een grotere steen (10 tot 15 cm.). De witte zanden zijn mogelijk van pliocene ouderdom.

Het Pleistoceen is hier niet door ijzerverbindingen verkit.

De afzettingen zijn het best te zien in de noord-west hoek van de groeve.

Literatuur:

G.J.Boekschoten, Eine Fauna aus dem Glauconietsand von Ootmarsum.
Natuurhist. Maandbl. Jg. 56, No. 3, 29-3-1967.

H.C.J.Bosch, Het Tertiair van de Kuipersberg bij Ootmarsum.
Meded. WTKG, Vol. 8, No. 2, aug. 1971

E.Kemper, Geol. Führer durch die Grafschaft Bentheim und die angrenzenden Gebiete. 5 Aufl., 1976.

Waarnemingen van september 1984.

WIJZIGINGEN LEDENLIJST (vervolg van pag. 1)

Overleden

L 1978 J.Brouwer, Meer en Boschlaan 108, 2554 GA Den Haag.

Opgezegd per 31-12-1984

Dr.M.van den Boogaard

Drs.P.J.van der Feen

Dr.F.J.M.Heslinga

T.M.Paymans

P.J.W.Smith.